

Swedenborgs lusthus

Renovering av tak och fasad 2003

Kulturhistoriska avdelningen

Karin Blent

Augusti 2003

Historik

1767. Lusthuset uppfördes av Emanuel Swedenborg i hans trädgård i kv. Mullvaden Första på Södermalm i Stockholm.

1772. Beskrivning upprättad efter Swedenborgs död. ”D.o 5. Mitt för stora gången är ett vackert lusthus, bestående av en sal, och inom densamma ett litet rum, utur vilket man kommer in i biblioteket,…” Dessa sistnämnda husen är med gul brädespanelning utantill väl försedda samt innantill med vackra tapeter.”

1861. Fröknarna Lundstedt berättar: ”...huset varit målat i ljusgul färg, taket varit belagt med plankor, med spjälor över springorna”.

1872. ”Väggarna äro klädda med gamla oljemålade papperstapeter, hvilka likväl nu nästan bestå af fragmenter.”

1870-talet. Foto SSM 306 H. aw. Bräddtak. Fönsterfodren framstår som ljusa mot en mörkare fasad och fönsterbågarna mörkare än fodren.

1890-tal. Foto SSM E 4500. Taket är täckt med papp med smala ribbor.

1900 omkr. Kolorerat vykort som visar huset på dess första plats på Skansen där missionshuset idag står. Fasaden är ljusgul, lister och foder ljusgrå och fönsterbågarna rödbruna. Luckorna är rödbruna på insidan och ytterdörrarna kromoxidgröna på insidan.

1938. Fataburen: ” På Swedenborgs lusthus ha rötskadade delar av träkonstruktionen, taket och panelbeklädnaden ersatts med nytt virke, varefter hela exteriören ommålats med ledning av framtagna färgprov”.

1964. Byggnaden flyttades till sin nuv. plats i Rosenträdgården.

Beskrivning av byggnaden

Byggnadens väggar är av stående slät spontad plank i varierande bredder. Väggfälten, utom på baksidan, är indelade med tunna lisener. Dörr- och fönsterfoder är kraftigt profilerade. Fönsterluckor och ytterdörr har profilerat ramverk. Taket är täckt med bräder med vattspår. Fönstren har rikt dekorerade beslag. Sockel av huggen sten.

Dokumentation av äldre färgskikt 2003

Under den nuv. kraftigt blekta gulrosa färgen finns en gulröd färg på fasaden. Sannolikt den som syns på det kolorerade vykortet. På luckorna syns under den nuv. gröna ytterligare en grön och närmast träet en tunn brunröd färg. Den brunröda finns också spår av på ytterdörrens utsida.

Under det yttre gröna färgskiktet på fönsterbågarna finns ett blågrått skikt, därunder ett rödbrunt och ev ytterligare ett något ljusare rödbrunt skikt. På vissa ställen bl a under ett av beslagen finns en gulbrun färg.

Längst upp i vänstra hörnet på lanterninens östfasad påträffades gult färgskikt i botten. Härrör sannolikt från första målningen på Skansen.

Vykort i Skansens arkiv.

Antikvariska ställningstaganden

Med utgångspunkt från det arkivaliska materialet, med uppgifter om att byggnaden var gulmålade på såväl 1700- som 1800-talet, har huset fått en ny färgsättning med ljusgul fasad och grå listverk och fönsterluckor. Även ytterdörren målades grå på utsidan eftersom den skall betraktas som en "lucka". Den rödbruna färgen på bågarna tar sin utgångspunkt i de dokumenterade färgspåren på fönsterbågarna, men är också känd som en vanligt förekommande fönsterfärg på såväl 1700- som 1800-talet. Med den rödbruna färgen ville man efterlikna ädlare träslag. På samma sätt var grå färg det vanligaste sättet att efterlikna sten.

Förslag till ny färgsättning

Fasad: Ljusockra + vitt 5A-92 (RAÄ)

Listverk, foder och luckor: Bensvart + vitt motsv. ung. NCS 2502-B

Fönster o dörr: Brunockra NCS 6030-Y40R

Utförda arbeten 2003

Renovering av tak och fasad, träarbeten, se separat rapport av Olof Appelgren.

Arbetena har utförts av Olof Appelgren, Kenan Taskavak och Mikael Strömberg.

Fönsterrenovering

Samtliga fönster har renoverats i verkstad av Mikael Strömberg (Bobby).

Beslagen som är förzinkade har rengjort helt från färg.

Målning

Taket har strukits med dalbränd trätjära som värmts före påstrykning.
Alla övriga träytor har målats med linoljefärg....

Målningsarbetena har utförts av Björn Andersson, Lars Stjernberg och Frank Sander, från Skansens Byggnadsavdelning.

Foto

Film nr. 2925	2003 05/06
2925	2003
	2003 05 08
	2003
3104	2004 06

Dagbok

18/3 Björn och jag tittade på äldre färgskikt på huset och bestämde nya kulörer.

19/3 Stälning reses runt byggnaden.

11/4 Björn och jag tittar på färgproven på plats. Den blågrå för blå !
Björn berättade att det fanns spår av en brun färg längst in på hörnbeslagen som efter färgborttagning visade sig vara förtenta och mycket vackert utsirade.

25/4 Renoveringen av taket påbörjat. Diskuterade spiksort. Beslutade att de får använda klippspik eftersom den inte syns. Bobby berättar att två av fönsterbågarna är i ek. På dessa återfinns flera äldre färgskikt.

5/5 Tittade på fönsterbågarnas äldre färgskikt i verkstan.

6/5 Bräderna på övre taket bytta.

6/5 Tittar på färgspår på ekbåge i verkstan. Två av bågarna är i ek, de på framsidan. Övriga är i furu. Beslagen rikt dekorerade och förtenta.

10-11/5 Byggnadsvårdsdagar. Färgborttagning med speedheater.

12/5 Tittar på färgskikt längst upp i vänstra hörnet på lanterninens ostfasad.

15/5 Klossar under vindskivorna diskuteras. Beslutas att de ej sätts tillbaka.

16/5 Frank och Lasse tar bort färg med Speedheater. Lanternintaket utbytt och tjärat.

3/6 Frank skrapar det sista på fasaden. Gråblå tydliga färgspår på lister, fönsterluckor och på ytterdörrens utsida. Arbete med byte av takbräder pågår på norra och östra takfallen.

17/6 Björn och Frank börjar måla fasaderna. Olof arbetar fortfarande på taket.

30/6 Frank stryker lanterninen sista gången.

7/7 Tittade på spirorna. Bestämde att de skulle målas i ”guldgult” på knopp och stjärna.
Tidigare var de svarta.

14/7 Olof monterar spirorna.

15/7 Frank och pryoelev stryker taket med tjära sista gången.

22/7 Ställningen togs ner.

Äldre färgskikt.

Äldre grått färgskikt på lisen. Troligen från första målningstillfället på Skansen.
Film nr. 2925. Foto Karin Blent

Äldre gult färgskikt i hörn på panelen. Film nr. 2925.
Foto Karin Blent

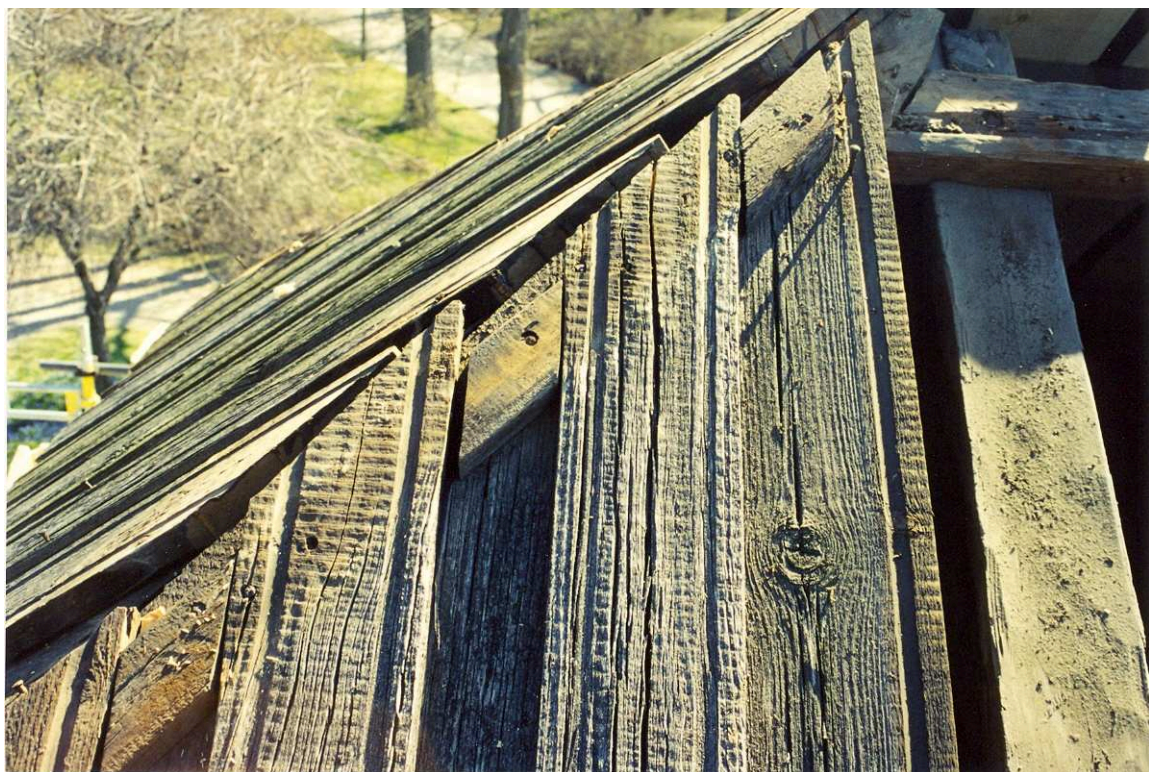

Hörnbeslag rengjorda i verkstan. Film nr 2925.
Foto Karin Blent

Taket före renovering. Film nr. 2925

”Vinden”

Frank och Lasse tar bort färg med Speedheater. Film nr. 2925. Foto Karin Blent

Olof och Kenan. Film nr 2925. Foto Karin Blent

Nytt tak.

Nytt tak.

Olof sätter fast spiran.

Frank och Björn målar.

Swedenborgs Lusthus

Renovering 2003-05-23

Brädtak:

Brädtaket på Swedenborgs lusthus består av 1 tums bräder i blandad bredder på mellan 7, 8, 9, tum. Locken håller samtliga en bredd på 5 tum.

Detta senaste tak har varit tryckimpregnerat ramsågat med fräst spår men är nu slut.

Det nya takets virke kommer från Rimbo Timmer, furu i samma dimensioner som senast. Inte av kvalitet som man skulle önska utan i glesaste laget när det gäller årsringar, det bästa ur ett parti tänkt till både plank i stadskvarteret och taket väljs ut.

Taket är spikat med klippspik

Vi fräser spårerna för vi har ingen fungerande hyvel och arbetet är tidspressat, (målarna vill fram)

Det övre taket görs klart först och tjäras med varm tjära.

Taket är valmat och har lock över mötena ochnock, (nockbrädor). Under dessa ligger taklocksbrädorna som var klossade mellan varje lockbräda under nockbrädan för att fylla hålrummen.

Dessa klossar har vi valt att inte spika dit för de har ingen betydelse för hållfasthet eller annan praktisk funktion, utan spricker lätt och ramlar ner.

På nedre taket hade man valt att göra dessa nockbrädor i 2 tums tjocka plank med urtag för taklocksbrädorna, det är nu gjort på samma vis som det övre taket.

Mellan det nedre taket och vägg på överbyggnad sitter en passbit jackad för taklock, dessa är bytta på alla tre sidor för att passa de nya takets indelning lock-mellanrum.

Den övre profilerade takfotslisten var i så pass dåligt skick på dörrsidan att vi tillverkade en ny.

Taklisten var gjord i ett massivt stycke, kopia lika så. "Originallisten" är sparad och lagd på vind.

Lite rötskador fanns även i konstruktionen. Det högra främre högbenet skarvades med ny bit och mitten åsen byttes ut mot ny.

Panelen på baksidan har torkat isär så pass att not och spont gått isär men lämnades utan åtgärd, endast några större hål längst ner lusades som det gjorts även tidigare.

Sockeln har två profilerade lister där det saknades delar i den övre, samt rötskador i dom båda som skarvats med nytt och bytts ut.

Under arbetets gång hittade vi korta bitar av brädtak som lagts som golv på vind över trossbotten. Dessa är intressanta att studera för att tänka hur taket antagligen varit framtaget och sett ut tidigare.

Takbrädorna som hittades är antingen troligt först framspräckta och sedan tilljämna med skrubbhovel, och så har även ramsågat virke skrubbhovlats på en sida till takbrädor. Dessa sparas i huset och borde vara modell för nästa renovering enligt vad jag tycker.

Olof Appelgren skrev

Hantverkarna var Olof Appelgren, Kenan Taskavak, Mikael Strömberg

Fönster & fönsterluckor

Mikael Strömberg